

XDF

1918-yil
21-iyundan chiqa
boshtagan

№51, 2022-yil
21-dekabr,
chorshanba (32.745)

O'zbekiston

Ijtimoiy-siyosiy gazeta

Barchaga g'amxo'rlik – davlatning burchi

ovozi

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ШАВКАТ МИРЗИЁЕВНИНГ ОЛИЙ МАЖЛИС ВА ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА МУРОЖААТНОМАСИ

Ассалому алайкум, азиз юртдошлар!

Хурматли депутат ва сенаторлар!

Мұхтарам мемонлар!

Жонажон Ўзбекистонимиз миллий ривожла-

нишининг янги даврига дадил қадам кўймокда.

Ҳаётимизнинг барча жаҳбаларида улкан ўзгариш-

лар юз бермоқда.

Беҳисоб шукр, бу йил аҳолимиз 36 миллион-

дан ошиди. Ҳар йили сағимизга қарийб 900 минг

янги авлод кўшилмоқда.

Ўзбекистон деб атальши катта ва иноқ оила-

нинг ҳар бир аъзоси тинч ва фаровон ҳаёт кечи-

риши учун зарур шарт-шароитлар яратиш йўлида

тинимиз изланяпмиз.

Якунинг етадётган 2022 йил ғоят мураккаб ва

сивовли йил бўлди, десам, ҳар томонлама тўғри

бўлади. Ушбу даврда тўплаган тажрибамиз бир

ҳақиқатни яққол бермодда: **тараққиёт-**

га – фақат машқақатли ва жасоратли меҳнат

оркали эришилди.

Шу боис, пандемия, дунёдаги чуқур иқтисодий

ва сиёсий инкрозлар, зиддиятларга қарамасдан,

халқимизнинг қаҳрамонларча меҳнати билан

эришган айрим ютуқларимизни айтиб ўтишини

ўринини, деб биламан.

Кенг кўллами ва самарали ислоҳотларимиз

натижасида ялпи ички маҳсулот ҳажми илк бор

80 миллисида доллардан ошиди.

Иқтисодиётимизга шу йилнинг ўзида 8 мил-

лиард доллар тўғридан-тўғри хорижий инвести-

циялар кириб келди, экспортимиз эса, 19 мил-

лиард долларга етди.

Бундай катта натижалар илгари бўлмаган.

Биз бу йил тарихимизда илк бор пенсия ва

иқтисодий нафакалар майдорини минимал истеъ-

мол харажатларидан кам бўлмаган даражага олиб

чиқдик. Мисол учун, 2017 йилда кам таъминлан-

ган 500 минг оила ижтимоӣ ёрдам олган бўлса,

буғунга келиб 2 миллиондан ортиқ оиласларга

кўйма берилмоқда. Асратаилаётган маблағлар

эса, 7 баробар кўпайтирилиб, йилига 11 триллион

сўмга етди.

Биз иш ҳақи, пенсия ва нафакалар миқдорини

ажоли жон бошига даромадларни ошириш сиёса-

тини изчил давом этирамиз.

Бу рақамларни айтиш осон. Уларнинг ҳар бирি

ортида машқақатли меҳнат турбиди. Чунки инсон

қадри, инсоннинг эъзозлаз – этиборимиздаги энг

асосий масала.

Шу мақсадда охирги олти йилда мамлакатимиз

бўйича қарийб 300 мингта ёки аввалиг юилларга

нисбатан 10 баробар кўп ўй-жойлар қурдик.

Бу даврда кўшимча 500 минг ўқувчи ўрни яра-

тилиб, уларнинг жами сони 5 миллион 300 мингга

етди. Ҳозигри вакъта яна 1 миллион 200 минг

ўқувчи ўрни яратиш бўйича ишлар жадал давом

эттирилмоқда.

Халқимиз соғлиғини сақлаш учун барча тиб-

бий хизматларни энг чекка туман ва маҳаллалар

даражасигача туширияпмиз.

Одамларимизни касб-хунарли қилиш, улар-

нинг бизнесига кенг йўл очиши, ҳақиқий мулқдор

бўлиб, даромад топиши учун зарур шароитларни

яратмоқдамиз.

Бу йил 381 нафар спортчимиз жаҳон ва Осиё

мусобақаларида, 43 нафар иқтидорли ва билим-

дон ёшларимиз нуфузли ҳалқаро фан олимпиа-

даларни ҳамда танловларида совинли ўрингарни

қўргитгани барчамизни албатта қўвонтира-

ди.

Нуорони отахон ва онахонларимиз оила дав-

расида, ҳаж ва умра ёзрётларида шуқронални

дуоларини килдётгани бизга куч ва гайрат ба-

ғиашломақда.

Бугунги кунда Ўзбекистон жаҳон сиёсати

марказларидан бирига айланётгани, ҳалқаро

ҳаммамият буни кенг ёзтироф ёзётгани ҳам айни

ҳақиқатидар.

Шанҳай ҳамкорлик ташкилоти ва Туркий дав-

латлар ташкилоти саммитлари ҳамда ўнлаб юкори

даражадаги ҳалқаро анжуманларга мезонлик

қилдик ва мухим ташаббусларни илгари сурдик.

Буларнинг барчasi мамлакатимизнинг ҳалқаро

нуғузи тобора ортиб бораётганидан далолат

беради.

Мана шундай катта ютуқларга еришишда фи-

додкорона меҳнати билан муносиб хисса кўшган

ҳар бир юртдошимизга ўз миннатдорлигимини

билидраман.

Жаҳоннинг илм-фан, маданият ва спорт шоҳ-

сулаларида байrogимизни баланд кўтараётган

ўғил-қизларимиз, шижаотли ёшларимизга янги-

янги зафарлар тилайман. Улар бизнинг фахримиз-

турумиздир.

Чегараларимиз даҳлсизлиги ва тинчлиги-

мизни кўз қорачиғидек ҳимоя қилиб келаётгандан

Ватанини посонларига ҳам эзгу тилакларимизни

жадал давом этирамиз!

“ташвиши” деган ғоя ҳамиша амалий ҳаракат

дастури бўлиб келган ва бундан кейин ҳам шундай

бўлиб қолади.

Бизнинг эзгу мақсадимиз – биргалиқдаги меҳ-

натимиз билан Янги Ўзбекистонда ҳар томонлама

ривожланган, обод ва фаровон Янги Қорақалпо-

ғистони бунёд этишидир.

Асрлар давомида эт ва тирноқ каби бир бўлиб

кетган ҳалқларимиз дўстлигига ҳеч қандай куч

тасъя кўрсатади олмайди. Чунки бизнинг ўтимонларни

бугуннимиз ҳам, келажагимиз ҳам бир.

Биз жонажон Ватанинига ҳавфимизни таъсифи-

лиги ва ҳудудий яхлигиги таъминлашга

ҳар томонлама қодирмиз. Тинч ва осойшта

ҳаётимизни араб, мустақиллигимизни муста-

ҳаммалаб, баркарор тараққиёт ўйлимизни

жадал давом этирамиз!

Азиз дўстлар!

Бир ҳаётини ҳақиқатни таъқидламоқчиман –

бизнинг замон ҳар қаҷонигдан ҳам тезлашиди. Фа-

ровонлик ошагани сайн аҳолимизнинг талаб ва

этийёллари ҳам ортиб бормоқда.

Мамлакатимиз тараққиётини янги погонаға

олиб чиқиши учун бошқарув ҳам, кончунлик ҳам,

жамиятимиз ҳам ўзгариши қерак. Агар шундай

қилмасак, муаммоларни кўриб, кўрмасликка

оласак, замондан орқада қоламиз. Ҳалқимиз, ёш

авлодимиз биздан рози бўлмайди.

Шу боис, **“Аввал – инсон, кейин – жамият**

ва давлат” деган ғояни Конституциямиз ва

коинунаримизга ҳам, кундаклик ҳаётимизга ҳам

чуқур таҳлил этиб, 20 мингга яқин таклифларни

муҳокама қилдик.

Одамларимиз таълим, соғлиқи сақлаш, иқти-

содиёт йўналишларидан аниқ-аниқ масалаларни

кўтариб, улар бўйича тизимили ечимларни ҳам

таклиф этишади.

Аҳолим

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ШАВКАТ МИРЗИЁЕВНИНГ ОЛИЙ МАЖЛИС ВА ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚИГА МУРОЖААТНОМАСИ

Шу боис, бундай жойларга олиб келинган барча шахсларни ҳисобга олишининг онлайн тизими жорий этилади ва юзни таниш ускунаси ўрнатилади.

Хеч кимнинг унтишига ҳаққи йўқ – қонун талаблари ва инсон ҳуқуқлари – биз учун олий қадрият.

Бош прокурор ва ички ишлар вазири бу ҳақиқатни ҳар бир ходимига етказиб, таъсирчан назорат ўрнатилиши шарт.

Илгор хорижий таъкибалар асосида маъмурний судлар фаолиятини янги босқичга олиб чиқами.

Маъмурний судларга ҳоким қароридан норози бўлиб мурожаат қилинган таъкида, ишларни экстерриториал тартибида, яъни бошқа ҳудудда ҳам кўриш амалиёти жорий қилинади.

Вазирлар ҳам, ҳокимлар ҳам бир ҳақиқатни яхши тушунишиб олиши керак: **Ўзбекистонда мулк ва инвестициянинг ҳимоячиси қайдидан ҳоким ёки вазир эмас, фақат Конституция, қонун ва суд бўлади.**

Бу борада Халқаро тижкорат судини Ўзбекистонда ташкил килиш бўйича ҳам амалий ишлар бошланди.

Юоригади барча ташабbusларни Конституцияда тўғридан-тўғри муҳрлаб қўйиш лозим.

Шу ўринда биз учун долларлар муммом бўлган коррупция масаласига алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Ўтган иккى йилда 5 мингга яқин мансабдор коррупцияга доир жиноялар бўйича жавобгарликка тортилди. Лекин, очик айтиш керак, бу – масаланинг сабаби билан эмас, оқибати билан кураши.

Депутат ва сенаторлар, маҳаллий кенгашлар ҳам боғ үриб, аник соҳаларни таҳлил килиб, коррупцияни бартараф этиш бўйича фаол бўйишлари керак.

Ҳар бир депутат ўзининг округидаги бюджет хисобидан бўлшабтган куришлар, йўлларни, ҳар ойда бориб кўрса, буюртмачи ва пурдатдан сифатни талаб қиласа, биласизларни, аҳвол қандай ўзгаради? Бунинг учун сизларда етарли ваколат ҳам, шикоат ҳам бор.

Коррупцияга қарши курашиш борасида алоҳида қонунлар қабул қилинниб, ҳуқуқий асослар яратилиди.

Энди амалий ишларни кучайтириш керак. Сунъий монополияга, ёпиқ схемаларга, умуман коррупцияга имкон яратадиган барча бўшликларга барҳам берилади.

Тўртинчи йўналиш экология, айниқса, сув масалалари глобал муммомга айланниб бораётгани билан боғлиқ.

Биз нафакат бугунги, балки келажак авлодларни ҳам ўйлашимиз шарт. Шу боис, Конституциямизда табиий ресурслар, жумладан, сув ҳавзлари ва ер ости захираларини мухофаза қилиш бўйича талабларни кучайтиришимиз зарур.

Биласиз, мамлакатимиз сўнгги 3 йилда курғоқчиликни бошдан кечириди. Бунинг таъсири, айниқса, Амударёнинг қўйи ҳавзасидаги худудларимизда яққол сезиди.

Шу ўринда Амударё ўзинида янги канал курилиши бўйича қўшни Афғонистоннинг мувакқат хукумати ҳамда жаҳон ҳаммажити билан бирга халқаро мөвэрлар асосида ва минтақанинг барча давлатлари манбаатларини инобатга олиш юзасидан амалий мулокотлар олиб бориш лозим, деб хисоблашибиз. Бундай ёндашув қўшниларимиз томонидан ҳам қўллаб-кувватланишига ишонамиз.

Умуман, сўнгги 15 йилда ёғингарчилик 25 фойиза қўскади. Ёзда ўта иссиқ кўнлар давомийлиги ортган олдимизда ҳали катта синовлар борлигидан далолат беради. Лекин ҳозирги вақтда экин майдонларига сув етказиб беришда сезиларни ўйқотишлар бор. Шу боис, сув ҳўжалиги тизими ислоҳ қилинади.

Сувнинг ҳисобини очик-ошкора юритиши тизими жорий этилади ва келгуси уч йилда 13 мингга яқин сув ҳўжалиги обьекти рақамлаштирилди. Шу билан бирга, 16 та йирик насос станцияси давлат-хусусий шериклик асосида модернизация қилинади ва мубобул энергияга ўтказилади.

Буларга кўшишмача равишда сув солиги таъминчанинг сув ҳўжалиги асосида сувни таъминлашига сувни таъминлашига олиб берилади.

Бюджет харажатлари, аҳоли ва тадбиркорлар олдида мажбурияларимизни қисқартимаган борада, бизнесга солик юқинни камайтириш бўйича ишларни давом этирамиз. Жумладан, 1 январдан бошлаб қўшилган қўймат солиги ставкасини 15 фойиздан 12 фойизга пасайтириш хисобидан тадбиркорлар иктиёрида йилига камида 14 трилион сўм маблағ қолади. Лекин бизнес мухитини яхшилаш учун фақат соликини камайтиришнинг ўзи етари эмас.

Ўтказилган сўровларда 70 фойиз тадбиркорлар солик, божхона, ҳокимият, электр, кадастр, ёнғин ҳавфисизлиги, санитар назорат каби идоралар томонидан маъмурий босимлар борлигини билдирган. Шу боис, 2023 йилда нозорат қуловчи ва руҳсат берувчи идоралар фоалияти яна бир марта танкидий кўриб чиқилади.

Биринчи навбатда, илғор таъкибалар асосида солик ва божхона мавъумилиги жиддий ислоҳ қилинади. Бунда ҳамма давлат идораларида тадбиркорларга сервис хизмати кўрсатишни баҳолаш тизими жорий қилинади. Келгуси йил шу масала билан қаттиқ шугууланамиз.

Таъкидлаб айтмоқчиман: биз тадбиркорлик соҳасида жавобгарликни енгиллашириш бўйича бошлаган ислоҳларимизни жадал давом этирамиз.

Хурматли таъкидлаб айтмоқчиман: биз тадбиркорлик соҳасида жавобгарликни енгиллашириш бўйича бошлаган ислоҳларимизни жадал давом этирамиз.

Ер муносабатлари бўйича катта ишларни бошлаб, шу йилнинг ўзида 100 минг гектар экин ерини ахолига дехончонлик қилиш учун бўлиб бердик. Бунинг ҳисобидан 1,5 миллион тонна кўшишмача озиқ-овқат еттиширлади.

Энг асосийси, қишлоқларда 400 мингта янги деҳқон ҳўжалиги ташкил қилинди, 1 миллион 200 мингдан зиёд одамларимиз банд бўлиб, даромад оляти.

Агар шу ислоҳотни қилмаганимизда, бозор ва дўйонларимиз хозиргидек тўкин бўлармиди, экспорт шу даражага етариши, жон бошига даромад ўсарими?

Шу боис, 2023 йилда ҳам сув таъминоти яхши бўлган 100 минг гектар қўшишмача экин майдонларини ахолига ажратамиш. Бунинг ҳисобидан қарий 350 мингта янги деҳқон ҳўжалиги ташкил этилади.

Агар жами 750 мингта янги деҳқон ҳўжалигини тадбиркорга, ер эгасига айлантира олсан,

◀ Давоми, бошланиши 1- ва 2-бетларда.

кишилоқда жуда кўп ижтимоий муаммолар, аввало, исхисизлик ва камбағаллик масаласи ечилади. Мен бунга ишонаман.

Вилоят ва туман ҳокимлари бу ишни самарали ташкил этишига масъул ва жавобгар бўлиб, ҳалқ олдида доимий ҳисбот бериб боришилари керак. Бунинг учун кооперацияни фаол қўллаб-кувватлаймиз, кичик ва ўрта қувватли саклаш корхоналари, саралаш ва қайта ишлаш инфраструктуризмаси и ривожлантирамиз.

Умуман, агар соҳада юкори кўшилган қўймат занжирини яратиш лойихаларига 2023 йилда 1 миллиард доллар ажратилиди.

Бешинчи йўналиш. Эркян бозор механизмларини жорий қилиш, соглом рақобат ва хусусий мулк дахлислигини таъминлаш, тадбиркорликни қўллаб-кувватлаш Конституцияда алоҳида ўрин эгаллашади.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига етиш, уни тежашни ўргатиш керак. Қонунларимизда ҳам бу масалаларни фойдаланиши.

Бу билан бирга, кичик саҳамларни қўйиб қўллаб-кувватлашади. Афсуски, иктисодидётимизда энергия сарфи бошқа давлатлардан 2 баробар юкори. Шунинг учун энергия самараордоглини ошириши Милий дастурини қабул қиласиз. Депутат ва сенаторларимиз бу ишга бош-қош бўлса, албатта ижобий натиҳа бўлади.

Ўй, ишона, боғча, мактаб ва кўчаларда одамларимизга энергиянинг қадрига е

«БОЛАЛАРИМНИ ҚУТҚАРИШНИ ИСТАЙМАН»

КЎЗ ЁШЛАР АЧЧИК ВА АЛАМГА ТЎЛА. НИГОХЛАРДА ЭСА УМИДСИЗЛИК, ҲАФСАЛАСИЗЛИК, МАҶНОСИЗ БОҚИБ ТУРГАН КУЗЛАРГА ТЕРМУЛАМИЗ. ҚҮЛИМИЗДАГИ ҚАЛАМ-ҚОФОЗ, КҮТАРИБ ОЛГАН ДИКТОФОНИМИЗДАН ХИЖОЛАТ ТОРТАМИЗ.

БИРОЗ АВВАЛ ИНТЕРВЮ БЕРИШГА РОЗИ БЎЛГАНИ ҲАҚИДА АЙТИШГАНИНИ ВШУ САБАБЛИ ҶИГИНА КИРГАНИМИЗНИ БИЛДИРАМИЗ. «БУ ЕРНИНГ ШАРОИТИ ЯХШИ ЭКАНИНИ, АЁЛЛАР УЧУН ҲАММА НАРСА БОРЛИГИНИ АЙТМОҚЧИ ЭДИМ», ДЕЙДИ АЁЛ. АСТА ЯҚИН БОРИБ, ИСМИНИ СҮРАЙМИЗ. ... ЧИРОЙЛИ ИСМ. У АЁЛЛАРНИ РЕАБИЛИТАЦИЯ ҚИЛИШ ВА МОСЛАШТИРИШ МАРКАЗИГА ҚАНДАЙ КЕЛИБ ҚОЛГАН?

ОИЛАДАГИ ЖАНЖАЛДАН СҮНГ МАҲАЛЛА ИДОРАСИГА ЧИҚҚАН АЁЛГА МАРКАЗ ҲАҚИДА АЙТИЛАДИ ВА ФАОЛЛАРНИНГ МАСЛАХАТИ БИЛАН ШУ ЕРГА ЮБОРИЛАДИ. ИЧИК ИШЛАР ОРГАНИ УНГА ҲИМОЯ ОРДЕРИ ҲАМ БЕРИБДИ. ЮЗЛАРИДАГИ ЯРАЛАР ВА КЎКАРГАН ИЗЛАР БОШИДАН ЯХШИ НАРСА ҮТКАЗМАГАНИНИ АЙТИБ ТУРАРДИ. ҚАНЧА УРИНМАЙЛИК, ҲАЁТИ ҲАҚИДА ГАПИРИШНИ ИСТАМАСЛИГИ, ФОЙДАСИЗ ЭКАНИНИ ТАКРОРЛАДИ. АММО ФАРЗАНДЛАРИ ҲАҚИДА СҮРАГАНИМИЗДА, З НАФАР БОЛАСИ БОРЛИГИНИ АЙТИБ, ЙИГЛАБ ЮБОРИДИ.

ЗЎРАВОНЛИККА УЧРАГАН АЁЛ ҲИКОЯСИ

Болаларимни қайонамга ташлаб келдим. 10 йилдан бери гапириб чарчаганман. Гапирганим билан ҳеч нима ўзгариб колмайди. Ҳаётимнинг биринчи куниданоқ тинчлик деярли бўлмасди. Охирги пайтлар тармокни маркетингни ўрганиб, ўз устидам шабаб ҳаётимни бироз ўзгартиришга уриндид. Лекин сабрим қолмаяпти. Ажрашишдан бошқа чора кўрмаяпман. Шу пайтгача борадиган жойим йўқлиги, болаларим кинкиналиги сабабли чидаф келаётган эдим. Шу кунгача бирор нарсага эришиб қоларман, деб ўйлагандим. Оадим юришмади ҳеч. Уйда хотиржамлик бўлмаса, асабларингиз тинч бўлмас, иш ҳам юришмайдими, деб ўйладим.

Гапнинг очиги, қайонамга ёқмайман. Доим мендан айб топади. Ваҳоланки, ўзи танлаб келин қилган. Ҳужайним 2-3 қизни айтганда онаси мени танлаб, совчи бўлиб борган. Кейинчалик ўғли яхши кўргани учунни, билмадим, қайонном мени ёмон кўриб қолган.

Тўйимиздан кейин иккى ҳафта ўтиб қайонам Россияга ишлагани кетган. Бир йил ўтиб эса онам оламдан ўти. Тушкунликка тушдим. Ўзимга келишиж жуда қийин бўлди. Турмуш ўртогим билан орамизда 13 ёш фарқ бор. Үқимаганим, қишлоқдан чиққаним сабабми, менси-май муносабатда бўлади кўпинча. Ҳохишларим, фикрларим умуман инобатга олинмайди. Бошида ишламайсан, уйда ўтирасан, деган талаб кўйилган. Кейинчалик фарзандимиз уч нафарга етгач, қийналди қодик. Ишламиш кераклиги ни айтишиб. Үй-жойимиз йўқ. Ижарама-ижара юрамиз шунча йилдан бўён. Эримнинг шу пайтгача ўй ололмаганида ҳам қайонам мени айблайди. Уйда жанжал чиқаверади.

Қайонам билан қайнатом 40 йил один ажрашиб кетган. Қайонамнинг ёлғиз ўзи ўғлини катта килган. Тўғри, уларга ҳам осон бўлмаган. Аммо бунда мени айбор қилиш нотўғри.

Уйда қанчалик жанжал бўлмасин, сабр қилишим керак, деган тушунча билан яшадим. Онамнинг қийинчилкларини эслаб, ўзимни овутдим. Чунки онам ҳам даладан бери келмасди, мен ҳам далада катта бўлганман. Вақт ўтгани сайн сабр косам тўлиб борди. З нафар фарзандни дунёга келтирган бўлсам, битта болалар аравачаси (коляска) олиб берисмади. Бошқа нарсаларни-ку гапирмасам ҳам бўлади. Ўйдан секин-аста кўнглим сошиб борди. Улар фақат талаб қиласди, мен улар хоҳлагандек бўлишимни исташади. Лекин ўзлари ҳам шунга мунособ бўлиши керак эмасми?

Вазият шу дараражага етдики, гапларига ярши жавоб қўйтадиган бўлдим. Чунки уларнинг айбловларидан тўйгандим. Үқимишли, кўпни кўрган эркак ўй ололмаган бўлса, нега қишлоқдан келган келин айбор ҳисобланнишни кераклигини тушунмайман. Аёл фарзанд дунёга келтиради, уларга қарайди, тарбиялайди, боғчаси, мактабига олиб боради. Шунда ҳам у ҳеч нима қимлаган бўлиб колаверади. Ишлаш керак, уй олиб бориш керак, деган талаб ҳеч қаерда йўқ-ку.

Эсмада, турмуш қуришимиздан один онам қишлоқдан чиқмаган қиз эканини, кўп нарсани билмаслигимни айтган. Лекин қайонам

РАҲБАР МАРКАЗ ФАОЛИЯТИ ҲАҚИДА НИМА ДЕЙДИ?

Муқаддам РАСУЛОВА,
Аёлларни реабилитация қилиш ва
мослаштириш республика маркази
раҳбари:

— Оила ва хотин-қизлар давлат қўмитаси ҳузуридаги Аёлларни реабилитация қилиш ва мослаштириш республика марказимиз 2021 йил май ойida Президентимизнинг тегишили қарори асосида республика ҳамда ҳудудларда 28 та марказ ташкил этилган. Ҳар бир вилоятда биттадан ҳамда туманлардо намуниами марказлар фоалият олиб бормоқда. Уларнинг қошида вақтинча бошпаналар ҳам бор. Уларда тазиқи ва зўравонлика учраган аёллар вояга етмаган фарзандлари билан зарур ҳолларда ўша ерга бориб истиқомат қиласди. Белгиланган тартиба кўра, бир ой давомида реабилитация дастури ўтказилади.

Умуман олганда, марказимиз олдида визифалар жуда кўп. Биринчи навбатда марказга тазиқи ва зўравонлика учраган аёлларни қабул қиласиз, иккинчи масала эса ўз жонига қасд қилишга уринган ёки шунга мояиллиги бор аёллар билан ҳам ишлаймиз.

Қарорнинг ўзига хослиги шундаки, зўравонлика қарши фақатгина бизнинг марказ ёки хотин-қизлар қўмитаси қурашмайди. Бу масалага кўплаб вазирлик изоралор жалб этилган. Масалан, ИИВ, ССВ, Адлия вазирлиги, Мажалла ва оиласи кўплаб-қувватлаш вазирлиги, прокуратура, нодавлат нотикорат ҳамда турли жамаот ташкилотлари билан ҳам ҳамкорлик киламиз.

Марказларимиз бепул. Бу ерда 3 маҳал овқатланиш, хизмат қўрсашиб учун пойнамайди. Бизда 5 та йўналишида хизмат қўрсашибади. Психологик, ҳуқуқий, тиббий, ижтимоий ва педагогик ёрдам берилади. Ҳар бир аёл келгандана биринчи навбатда иччи ишлар билан биргалиқда индентификация қилинади. Кейин психологлар улар билан алоҳида сухбатлар олиб боради. Турли дастурлар асосида уларга кўмак беради. Тиббий ёрдам ҳамда кўрикдан ўтказилади.

Хотин-қизларга нисбатан зўравонликлар кўпайб борәтганини инкор этмаймиз. Лекин давлат қараб тургани йўқ. Уларни ўз химоясига олди. Масалан, 2019 йилда Ўзбекистонда хотин-қизларни тазиқи ва зўравонлиқдан асраш ҳақида қонун қабул қилинди. Бу йил ушбу ҳуҗжатга ўзгартариш киритилди. Үнга кўра, тазиқи ва зўравонлика учраган аёлнинг фарзанди барча тиббий мусассаларда бепул тиббий ёрдам олиш ҳуқуқига эга. Шу кунларда яна бошқа таклифларни ҳам тақдим этганимиз. Конунчиллик палатасида бу борада ўрганишлар олиб борилиади.

Албатта, зўравонлика учраган аёл руҳий жиҳатдан оғир аҳвозда келади. Бундан ташкири, уларнинг бошқа бир даста муаммоси ҳам бўлади. Уйдан чиқиб кетди, фарзандини олиб борадиган жойи йўқ, иши йўқ бўлиши мумкин. Ҳуқуқий масаласи бўлади. Ажрим ёки алимент олиш билан боғлик саволларни бўлади. Ҳуқуқий томондан вакилиларни қилиш, адвокат ёллаш, ариза бериш, судларнинг хукмлари билан ишлеш масаласида ҳам ёрдам сурошади. Үй-жойга киритиб қўйиш ёки умунаш бошнасизлигини айтишади. Ана шундай вазиятларда хокимликларга тақдимнома киритиш ваколатига эгамиз. Ҳуқумат қарорида кўрсатилган тартибида бу ишлар ҳам амалга оширилади. Тақдимнома юборилгач, ижросини назоратга оламиз.

Бир нарса ҳам борки, биз воқеа содир бўлгандан кейин ишлаймиз. Аёл зўравонлика учраганидан кейин уларга юридин кўмак бериш, ҳар томонлама кўплаб-қувватлашга ҳаракат қилимиз. Лекин масаланинг асл моҳияти бошқа томонда. Шу сабабли оқибатлар билан эмас, сабаблар билан курашиши кучайтириш керак. Чунки ҳимоя ордери олган аёлларнинг ҳар бирি марказимизга етиб келолмайди, уларнинг барчасини камрап ололмаймиз. Тўғри, улар бу ерга келиб қололмас, лекин керакли муюлажаларни олиб кетиш имконига эга. Муҳими, зўравонлика қарши курашишда ёндашувни ўзгаришиш лозим.

Эндиликада нафақат зўравонлика учраган аёллар, балки агрессор әракаклар билан ҳам ишланаши таъкидлади. Бош олиб кетай деса, борага жойи йўқ. Үсган жойига борса, акси ва келинёиси сиғидрадими-йўқми, билмайди. Унинг фарзандларидан бошқа ҳаётда илинжи, умиди йўқ. Тан олмаган бўлса ҳам, аёлнинг характеридаги камчиликлар сезилиб туради. Йиллар давомида тўхтамаган камситишлар натикасида қайонисига гап қайтиши, бўйсуниш истагининг йўлигини ҳам яширади. Йиллар давомида кети үзилмаётган кўч-кўчлар, уйизликтан аламзада бўлиб қолган аёл асаблари жойида эмаслигига ҳам тан олди. Бақир-чакир килиши натижасида эри уни қалтаклар экан. Қайнона ва келиннинг иккى хил дунёқараш эгаси ҳимоя ҳам уларнинг ўзаро келишмовчилигига сабабdir балким. Унинг сўзларига кўра, уйда ош-овқатни қайонаси қиласкан. Қуёвсизлиқда айблаб, ўзи дунёга келтирган болаларни ҳам унга ишонишаси, беришмас экан. Ҳеч нимани билмайди, эпломайди, деган важрлар билан йиллар давомида таъналар эшишиб келган аёл охир-окибат уларнинг таърифига муносиб бўлиши қарор қилгани ҳам эҳтимолдан холи эмас.

Оиладаги келишмовчиларнинг асл неғизи ечимсиз эмас. Фақат иқтисодий омиллар, уйизлиқ мажароларга сабаб дейиш ҳам хато. Бу бир қизнинг ўқитилмаслиги, қасб-хунар эгаси бўйламаслиги нималарга олиб келиши мумкинлигининг мисоли ҳам.

Оиладаги зўравонлики жиноят деб бахолаб, зўравонлини жазолаш, ҳатто камаш мумкин ва тўғри. Лекин шунинг билан ҳаммаси жойига тушадими? Зўравонлик курбони бўлган инсонларга уч-турт иссик овқат берадиган эмас, тўлиқ ёрдам берадиган тизим керак. Бусиз эзгу ният чалаб бўлиб қоладигандай.

АЁЛЛАР 4 ХИЛ ЗЎРАВОЛИККА УЧРАЙДИ

**Умид ТУРГУНОВА,
Аёлларни реабилитация қилиш ва
мослаштириш республика маркази
психологи:**

— Зўравонликинг 4 хил кўрниши бор. Жисмоний, руҳий, иқтисодий ва жинсий зўравонликлар учраб туради. Айнан ижтимоий химояга муҳтоҷ, ищиз, касб-хунарси, даромади кам, уй-жойи йўқ бўлса, оиласда уруш-жанжаллар кўпайди. Аёлларга руҳий зўравонлик энг кўп тарқалгани бўлишига қарамай, уларни кўришнинг имкони йўқ. Чунки йиллар давомида бир инсон камситилади, ҳақоратланади, ўз сўзига, шахсий фикрига эга бўлмайди. Оиласда кўп ҳолларда аёлларнинг фикри, хоҳиши инобатга олинмаслиги ҳам инсонни руҳий жароҳатлаши мумкин.

Кузатишлиримиз шуни кўрсатадики, аёлларни тинглайдиган, дардини эшитадиган одам йўқ. Андиша қилган аёл ҳадеб маҳаллага чиқавермайди. На ўзининг жуфти ҳалоли, на ота-онасига гапира олади. Дўстига ҳам шикоят кила олмайди. Оиласидан ийманади. Уйда эса унга қулоқ тутадиган, ичигадани эшитадиган, кечинмалари билан қизиқадиган одам йўқ. Эр ёки қайнонага, кези келганда, фарзандларига ҳам гапи ўтмайди. Бу эса уларда иччи галаённи, ўзига ишончсизлики, газаб ва нафрати кучайтириб бориши табиӣ.

Масалан, марказимизга характер хусусиятига кўра, турлича бўлган аёллар келади. Бирининг руҳий ҳолати ўзига келиши учун ҳафтага, ҳатто ойлаб ишланади. Айримлари бизга муаммосини айтиши биланоқ енгил торади. Раҳмат айтиади. Сабабини сўрганимизда эса “мени эшитдингиз, енгил тортдим, ҳатомни тушундим”, дейди. Шунинг ўзиёқ ўша аёлнинг атрофида ингизнига қўзига келиб чиқаверади. Шу сабабли эркакларда ёки оиласидан ишланади. Уйда эса ҳаммада оиласидан ишланади.

Масалан, марказимизга характер хусусиятига кўра, турлича бўлган аёллар келади. Бирининг руҳий ҳолати ўзига келиши учун ҳафтага, ҳатто ойлаб ишланади. Айримлари бизга муаммосини айтиши биланоқ енгил торади. Раҳмат айтиади. Сабабини сўрганимизда эса “мени эшитдингиз, енгил тортдим, ҳатомни тушундим”, дейди. Шунинг ўзиёқ ўша аёлнинг атрофида ингизнига қўзига келиб чиқаверади. Шу сабабли эркакларда ёки оиласидан ишланади. Кузатишлиримиз шуни кўрсатадики, аёлларни тинглайдиган, дардини эшитадиган одам йўқ. Андиша қилган аёл ҳадеб маҳаллага чиқавермайди. На ўзининг жуфти ҳалоли, на ота-онасига гапира олади. Дўстига ҳам шикоят кила олмайди. Оиласидан ийманади. Уйда эса унга қулоқ тут

